

MEMORIALISTICĂ

Ion DUMITRESCU

„Filele mele de calendar“

Joi 2 iunie 1994

Eu am văzut cum a ars Teatrul Național. Nu mă laud – Doamne, iartă-mă –, mă cutremur.

Era a doua zi după 23 august '44. Plecasem în ajun de la Buturugenii, cu gândul să mă-ntorc seara, și rămăsesem agățat în București. Evenimentele se precipitau. Am pornit de dimineață să văd ce se mai petrece în oraș. Am coborât pe *Mihai-Vodă* spre *Izvor*. Lumea se zbântuia năucă. În atmosferă se simțea o acalmie dubioasă. Pe chei, vizavi de Spitalul de Urgență, în fosta clădire a Prefecturii de Ilfov, era Comandamentul German. Pe pod se strânseseră grupuri de curioși care șopteau. Lângă parapetul de saci cu nisip care proteja parterul clădirii se oprise un pluton de militari români. Unul ducea un steag alb, fâlfâind în vânt.

Pe meterez a apărut un neamț. Ofițerul român striga, gesticula, neamțul bolborosea. Din interior am auzit o detunătură. Un român s-a prăbușit. Pe trotuarul de vizavi a apărut un grup de blindate cu tunuri și mitraliere. S-a tras cu repetiție. Geamurile zburau, acoperișul se prăbușea, sacii cu nisip se-mprăștiau. Apoi, în parapet s-a făcut o spărtură prin care, unul câte unul, cu mâinile după ceafă, nemții au început să iasă. Camioane încărcau prizonierii. În mai puțin de-un ceas, pe chei s-a făcut liniște.

O începeam bine. Am trecut podul spre Teatrul Municipal. În colț, la *Cireșica*, scandal. Un ofițer neamț încăpuse în pumnii unei cete de proletari veseli. Epoletii i-atârnav, nu mai avea decât o cizmă, jucau mingea cu chipiul. Cișmigiul era plin. În insula de la *Monte Carlo* bătea toba o fanfară. Pe bulevard l-am găsit pe *Mihuț*¹. Își întinsese marfa pe gard. Am cumpărat două cărți, am mai rotocolit până-n *Brezoi* și-am pornit înapoi spre casă. Mă simțeam obosit. Nu dormisem toată noaptea. Forfota s-a prelungit până la ziuă. Trăgeau clopotele, împușcau, scosese ră aparatele de radio în stradă, prindeau hore în curți și pe trotuare.

Sus, lângă *Marvan*, pe piațeta dintre *Uranus*, *Orășcu* și *Puțul cu apă rece*, staționa o căruță cu pepeni. O binecuvântare, fiindcă de ieri nu mai aveam apă. Calul ronțăia grăunțe din săculețul tras peste urechi, țăranul se așezase pe bordură și fuma. Am ales un pepene și, când să-l plătesc, dinspre *13 Septembrie* am auzit un huruit sinistru și, după două minute, deasupra a apărut un avion. Zbura jos, să tot fi fost la o sută de metri. Sub aripile negre de corb albea zvastica.

¹ *Mihuț* – anticar bucureștean.

Am zărit pilotul și el m-a văzut. Am dat drumul pepenelui, am pus umărul în ușa atelierului de cizmărie de sub scara de-alături și m-am dat după zid. Am auzit lătrând mitraliera și gloanțele pocnind în caldarâm, apoi avionul a dispărut spre centru. Calul era întins într-o băltoacă de sânge, țărănul ieșea din gangul de-alături, căruța cu pepenii pornise singură la vale și se proptise în stâlpul de electrică.

Urcam scara cu pepelele în brațe și cărțile la subțioară, când, prin fereastra fără geam, am primit în nări miros de fum acru. Am supt o felie de pepene și-am coborât. Dinspre centru aducea vântul țăpligi arse, peste Cișmigiu se-mprăștia o coloană de fum.

“Arde Teatrul Național ...”

“Teatrul?...”

“Da, Teatrul Național! Adineaori, un avion german a aruncat o bombă incendiară ...”

Teatrul Național ... a doua casă a mea ... o parte din mine păstrată în foaierea în care repetam muzica ... dulapul cu partituri, de la “*Hero și Leandru*” la “*Madame Bovary*”, “*Castiliana*”, “*Hamlet*”, “*Nevestele vesele*”, “*Regele Lear*”, “*Macbeth*”, “*Ifigenia*”, “*Don Carlos*”, “*Mincinosul*”, “*Locandiera*”, “*Coana Chirița*” și toate celelalte, multe, până la “*Din jale se-ntrupează Electra*”, aflată pe afiș înainte de bombardament¹ ... pianina lui Stoenescu, timpanii lui Ciolan, contrabasul lui Petrăchescu, triunglul și tamburina lui Burcuș ... scena, cabinele, foaierele, sala, fotoliile, lojile, galeria – faimoasa galerie -, cortina lui Bișboc, gongul – celebrul gong, l-au găsit sub dărâmături, răsucit de foc ...-, depozitul de costume, arhivele, biblioteca, toată dramaturgia românească și universală, toți marii actori și regizori ... Templul culturii românești ardea cu flăcări lungi, ascuțite, care scuipeau fum și scânteii.

Pocnea cupola, apoi s-a prăbușit într-un infern de foc și cenușă. Am rămas până seara târziu, neclintit, privind rugul care se mistuia scrâșnind. Ardea bezmetic, sfidând mulțimea care umplea *Calea Victoriei*. Și nu era nimeni să-l stingă, nici urmă de pompier, nici tulumbă, nici o căldare cu apă. Toată noaptea, până a doua zi, a tot ars. Mocnea un timp, apoi izbucnea furios. Multă vreme a fumegat, până au apărut cărămizile goale, afumate. Parcă-l aud pe Victor Eftimiu declamând patetic: „Pe ruinele fumegânde vom înălța un altul, mai frumos decât Templul lui Solomon ...”

Din ilustrul decedat a rămas un morman de moloz în centrul Capitalei, apoi povestea a continuat și continuă. O știți cu toții, ce s-o mai lungesc ...

Un timp ne-am mulțumit cu Studioul din *Piața Amzei*, un subsol neîncăpător și insalubru. Din când în când, pătura freatică trimitea o undă pe sub fotolii. Apoi ne-am extins. Fosta aulă a Liceului „*Sfântul Sava*” a devenit Teatrul Național. În seara inaugurării, sub lumina sărmană, discursurile sunau a pogribanii, scaunele scârțâiau, actorii se-mpiedicau în decoruri, spectatorii oftau. Nostalgia bătrânului aristocrat din *Calea Victoriei* storcea lacrimi.

După 1944, am continuat încă trei ani cu orchestra, corul, baletul și muzicile de scenă. Rebreanu² murise la o săptămână după 23 august. Începea parada directorilor – în trei ani, șase directori: Eftimiu, Carandino, Corneliu Moldovanu,

¹ Între anii 1940 – 1947, Ion Dumitrescu a fost dirijor și compozitor la Teatrul Național din București. A compus multă muzică de teatru, pentru zeci de piese. Toate partiturile au ars în acest incendiu.

² Scriitorul Liviu Rebreanu (1885 – 1944) a fost Director al Teatrului Național din București între anii 1928 – 1930 și 1940 – 1944.

N.D. Cocea, Vianu, Zaharia Stancu. Actorii se-mpărțiseră în două categorii: fosta elită, redusă la tăcere, și foștii proletari, deveniți vedete. Să-i fi văzut pe Mița Voluntaru, Nely Dordea, Făgădaru, Gabor, Ciril Economu cum târnoseau actoria cu politica, adică politica nu-i făcea actori, iar actoria incurca politica.

Personalul se umpluse de figuri noi, apăruseră, din pământ, din iarbă verde, regizori. Soare¹ murise împușcat în noaptea de 23 august, Sava² era bolnav, Bumbescu moșier, Șahighian³ nu prididea. Bâzâiau printre artiști, în culise, în foaiere, la direcție, activiști politici – șefi de cadre, secretari de partid, instructori – fără vreo altă calificare. Foamea ne făcuse cadou o cooperativă, cu brânză, slănină, mălai și cealaltă. Șef era Ciorei - „Ciordei de la Șmecherativă“... Curios era însă fenomenul Niky Atanasiu⁴, care, dintr-o vedetă a Naționalului – în genul lui, bineînțeles -, se transformase peste noapte într-un cabotin politic, demagog și agresiv, terorizând împreună cu Vescan⁵ lumea artelor, nu numai teatrul.

Trăiam de pe o zi pe alta, sperând, răbdând, așteptând momente mai bune, care nu veneau ...

*

- „Tovarășe“, m-a acostat într-o zi tovarășul Grunea. Scurt, rotofei, cu ochi șireți și nas de Țândărică pe care-l vâra peste tot, era asistentul lui Moni Ghelerter⁶. [...]

- „Tovarășe, noi punem în scenă „*Vinovații fără vină*“, de Ostrovski“.

(Dramaturgia ruso-sovietică năvălea cu drum de fier ...)

- „Tovarășul Moni a fost la Moscova să se documenteze. A văzut piesa și i-a plăcut o melodie – vals, romanță – care se cânta. O vrem și noi“.

- „Păi, de unde s-o găsim?“

- „Stai c-am găsit-o“. Și, făcând pe rusofonul, mi-a mormăit ceva ce n-am înțeles. Ba, a scos și câteva guițături, încercând s-o fredoneze.

- „N-a adus partitura?“

- „Nu e nevoie. Am găsit la clubul ofițerilor sovietici un maior care o știe.

Mergem la el“.

- „Mergem, tovarășe“.

A doua zi, la trei, eram în *Batiște*. Am ales ora înadins ca să-l prindem după ce termină masa. Așteptam în sala de biliard. Trecuse un ceas.

- „Ce ne facem, tovarășe Grunea?... Poate că nu știe ... o fi uitat ...“

¹ Soare Z. Soare (1894 – 1944) – regizor. Montări pretențioase pe scena Teatrului Național din București (*„Hamlet”* și *„Othello”* de Shakespeare, *„Faust”* de Goethe, *„Strigoii”* de Ibsen ș.a.).

² Ion Sava (1900 – 1947) – regizor, dramaturg și scenograf. Teoretician al artei regizorale și scenografice, adept al reetralizării teatrului. A realizat spectacole într-o viziune originală (*„Macbeth”* de Shakespeare).

³ Ion Șahighian (1897 – 1965) – regizor, prof. univ. la București. Autorul unor spectacole memorabile (*„Din jale se întrupează Electra”* de E. O'Neill, *„Fântâna Blanduziei”* de V. Alecsandri ș.a.). Unul din primii regizori români de film.

⁴ Niky Atanasiu (1907 – 1967) – actor de teatru și film. Interpret al Teatrului Național din București, pe scena cărui s-a impus mai cu seamă în piese ale lui Caragiale.

⁵ Mauriciu Vescan (1916 - ?) – compozitor.

⁶ Moni Ghelerter (1905 – 1979) – regizor de teatru, prof. univ. la București.

- „Nici o grijă. Am fost cu tovarășul Donici, am vorbit cu maiorul, am aranjat ... Sovieticii!“...

Pe la patru și jumătate a dat buzna pe ușă maiorul, bine mâncat, mai bine băut, foarte bine dispus. Se făcuse comod: guleru-ntr-o parte, vestonul descheiat, centironul de braț.

„Aaa, rumânâi, rumânâi, ia vas liubliu“, țoc, țoc, țoc. Pe tovarășul Grunea l-a pupat întâi.

- „Napișil“, a ordonat.

Am scos hârția cu portative și creionul. El a-nceput:

- „Lia, lia, / lia, lia, lia, / lia, lia, lia, lia ...“

Nu scotea sunete: erau icnituri, grohăituri, râgâituri. De melodie nici nu putea fi vorba.

- „Spói!“

Ce să cânt?... Nu putusem să prind nici două note. A reînceput:

- „Lia, lia, lia, lia, / lia, lia, lia...“

Parcă întrezărisem ceva și voiam să scriu. Am strigat „stop!“

- „Pacemu, stop?...Niet stop!“, și s-a dezlănțuit pe acute:

- „Lia, lia, / lia, lia, / lia, lia, liaaaaa...“

Voiam să-i explic că o melodie are sunete muzicale și că, oricum ar fi cântată, rămâne aceeași. M-am uitat la tovarășul Grunea, dar el era mai „rusofon“ decât mine.

- „Lia, lia, lia, liaaaaa ...“

La un moment dat a dispărut. S-a-ntors peste câteva minute cu sticla. A tras un gâl-gâl și mi-a-ntins-o:

- „Niet, spasiba“.

Tovarășul Grunea a onorat-o.

- „Lia, lia, lia, liaaaaa“, încă o dată și încă o dată. Mereu altceva, din ce în ce mai pasionat ...

A trebuit să plecăm. Începuse biliardul. Pentru „Vinovații fără vină“ am scris eu o romanță rusească – solo, cor, balalaică –, și – am avut succes. Da, dar Moni a rămas cu nostalgia melodiei auzită la Moscova, iar tovarășul Grunea mi-a scos vorbe-n teatru că n-am fost în stare să scriu o melodie din auzite ... Eu, profesor de Teorie-Solfegiu și *Dicteu*, la Conservatorul din București ...

Miercuri 22 februarie 1995

Profesorul Ion Vicol¹ împlinește 97 de ani. Timpul, care merge neabătut înainte, ne amintește din când în când că și noi mergem cu el. Frânturile de viață împietrite rămân numai în aducerile aminte.

Când eram tânăr, mi se părea că timpul stă în loc, că viața oamenilor din jur, viața mea nu se deplasează. Nu surprindeam mersul ornicului decât când mă-ntorceam să-l consult cu prilejul evenimentelor care-l intersectau ... Iertați-mi filosofii, dar, și de astă dată, îmi dau seama că timpul aleargă și eu împreună cu el.

Profesorul Vicol și-a-ncheiat de multă vreme activitatea proiectată de-a lungul unei jumătăți de veac, pe care a parcurs-o bob cu bob numărați în slujba

¹ Ion Vicol (1898 – 1996) – pedagog-teoretician, dirijor de cor, prof. univ. la Conservatorul din București.

muzicii românești. Dar muzica românească nu înseamnă numai creație: e un complex în care și problemele învățământului își au partea lor. În acest sector, în care operează corpul mare de oaste – cohortele de dascăli -, a ostenit, mereu călare, emerit între profesori, Ion Vicol.

Profesor de liceu, profesor de Conservator, decan – am fost colegi în decanatele Conservatorului de – acum 45 de ani -, dirijor, teoretician, autor de cărți de muzică, însemn aici portretul omului de omenie, blând, optimist, mucalit, sfătos ca un „unchieș moldovinesc“, vrednic la treabă, plăcut la petrecere.

Salut cu condescendență profesorul, dar îl îmbrățișez pe celălalt, omul, pe care l-am iubit întotdeauna și care astăzi, urcând spre suta de ani, nu se desprinde din hora care saltă după cum e cântecul. Unii ies, alții se prind, hora se-nvârtește. Mi-o aduce aminte același timp, care vântură stihiiile, întoarce vremurile, schimbă lumea și viețile oamenilor.

Dacă odinioară despărțirea de colegul din Conservator m-a lăsat trist, de astă dată mă bucur pentru prietenul care mi-a rămas. Îi urez – îmi urez și mie – să-l simt mereu alături, călătorind cu timpul, într-o carieră omenească încheiată cât mai târziu și cât mai sus!

Marți 14 martie 1995

De când e lumea și pământul, au fost oameni săraci și bogați. Indivizi, clanuri, popoare au coborât până la cea mai neagră sărăcie și-au urcat până la cea mai de huzur bogăție, într-o permanentă luptă – săracii pentru a acapara bunuri, bogații pentru a și le spori și apăra. *Homo homini lupus*. Citiți Istoria.

De la deprinderea scrierii, omenirea n-a încetat să consemneze despre cum trăiesc, cum iubesc, cum suferă, cum mor oamenii. Istoria rămâne însă reportajul non-stop de pe câmpul de bătălie dintre săraci și bogați. Ultimele capitole înscriu zi cu zi cronică evenimentelor pe care le trăim, de cele mai multe ori fără a le băga în seamă.

Răsturnată în decembrie 1989, clepsidra Istoriei funcționează după legi implacabile, știute numai de ea. Trăim din plin lupta dintre sărăcie și bogăție, vedem cum sub ochii noștri sărăcesc și se-mbogățesc oamenii, și ne mirăm. Altceva nu putem face, doar cu mirarea rămânem. Nu suntem în stare să intervenim în procesul care se desfășoară impetuos ca un șuvoi dezlănțuit. Combinate cu inflația care avansează încăpățânat, însărcinarea și îmbogățirea capătă aspecte halucinante. Suta a ajuns creișar găurit, mia de batjocură, suta de mii simbrie de mizerie. Pricopsiții se numesc miliardari, Banca Națională pregătește sub teascuri hârtia de 25 de mii pentru îndemânarea fluxului curent, timp în care coșnița săracului rămâne goală și burta bișnițarului se umflă, valorile artei și civilizației cunosc alți beneficiari. Noua așezare se consolidează pe alți parametri, timpul întinde vălul, Istoria consemnează.

Îmi propusesem de mai multă vreme să notez pe - o filă de calendar câte ceva despre fenomenul respectiv, dar am tot amânat în așteptarea vreunei întâmplări de care să mă folosesc – un fapt pe care să-l povestesc, fiindcă-mi place povestirea și prețuiesc poanta. În fine, iată întâmplarea. Dau liber condeiului și vă poftesc – cine vrea, cine dorește – să-mi țineți companie.

După câte știu, se pare că în gospodăria lui boier Niță Prodescu din Oteșani¹ relațiile dintre stăpân și robii țigani se desfășurau într-o conviețuire îndulcită de bonomia boierului iubitor de oameni, ctitor de biserică și școală, călător în Occident.

Atașați stăpânului ca proprietate privată, robii erau folosiți, după obiceiul pământului, ca meseriași de tot felul, bucătari, feciori în casă, dârvari buni la toate, muzicanți. După acareturile care-o umpleau odinioară când era mult mai mare, curtea lui boier Niță se pare că era populată. În 1864, când au fost eliberați, o parte dintre robi n-au vrut să-și părăsească stăpânul. Un inel de aur ciocănit pe nicovală și zgâriat stângaci, dăruit boierului la despărțire, atestă afecțiunea care i-o purtau. Ioniță - „gușatu” -, de pildă, n-a vrut să se dezlipească de caprele lui. Viorist și cimpoier, a trăit până târziu. Ne vorbea taică-meu despre el. A fost înmormântat lângă ceilalți, în cimitirul din deal, la colțul de nord, după biserică, pe locul rezervat delincvenților la morala creștină: hoți, blasfemitori, sinucigași. Pentru că multă vreme, chiar în unele cimitire orășenești, țiganii erau înmormântați alături, și nu din vina intoleranței, ci a auto-marginalizării lor: ocoleau biserica, nu practicau ritualurile, se singularizau prin moravuri de masa credincioșilor.

Pentru a nu nesocoti porunca stăpânirii, boierul și-a înzestrat robii și le-a dat drumu-n lume. Mariei bucătăreasa i-a dăruit o ogradă lângă dâmbul morii, pe care a vândut-o și s-a dus la frate-său în Genuneni. Târziu, până la bătrânețe, venea să-l vadă pe Tata Mărin și să jelească la mormântul boierului. Lui Core, vătaful, i-a dat o limbă de pământ, dincolo, peste Gresarea, de la apa Luncavățului până-n Podoasa. Păstrând o tarla, a vândut restul lui Tata Mare Niculaie Căpeț, care din deal, de sub Gorgan, a coborât să-nfigă țarușul lângă șosea. Core cu familia a-ncropit o căsoaie de nuiete lipite – o vatră și două încăperi –, iar alături un șopron în care și-a instalat cușnița. Meșter la ciocan, în câțiva ani a ajuns fierar pe trei sate-mprejur și potcovar de drumul mare. Tata Căpeț și-a împrejmuț terenul, l-a plantat, l-a dichisit și-n mijloc a-nălțat casă mare de zid cu etaj și acoperiș de tablă, cu odăi înalte, ferestre largi și acareturi împrejur. Core și-a adus nevastă de peste deal – din Folești –, dar n-a lăsat prăsilă numeroasă: un prim născut, mort de copil, și pe lancu, cel de-al doilea fecior, care i-a preluat meșteșugul.

Și, iată-ne contemporani – taică-meu, de-o vârstă cu lancu, noi cu odraslele – o fată, Bleba, și-un băiat, Nică, zis „Briceag”, de când a crestat beregata lui Pilă. Și, mai iată-ne conviețuind în frățescă ambianță. Nu simțeam vreo deosebire, dar parcă totuși ceva ne despărțea. Nică nu era botezat, nu umbla la școală, iar la biserică, niciodată nu se închina, nu știa rugăciuni. De Paști, dacă mergea la Împărtășanie, se zicea c-o ține-n gură și-o scuipă în apă: „na, drace, anafora și dă-mi peștele”, de unde în vârșia lui mrenele dădeau năvală, n-avea frică de șerpi, sugea la făta caprei, sorbea ouăle nefierte, scotea din când în când cuvinte neînțelese, vioara lui suna altfel ...

Și, a trecut vremea. Bleba s-a măritat cu un țigan bătrân din Frâncești, pe care l-a adus la Oteșani, iar când a fost să-l deporteze în Transnistria fiindcă avea cazier de infractor, ea, cu doi copii trăgând-o de poale și cu unu-n brațe, l-a urmat. A apărut târziu, după război, singură, halucinantă și n-a mai trăit decât câteva luni.

¹ Oteșani – satul natal al compozitorului Ion Dumitrescu, în jud. Vâlcea, la câțiva kilometri de Horezu, pe valea Luncavățului.

lancu și nevastă-sa Gheorghîța fac parte dintre amintirile pitorești ale copilăriei mele. Scurt, îndesat, cu chiștocul veșnic lipit în colțul gurii, cărând – încinsă într-un chimir lat, ponosit – o burță enormă, lancu era un actor înnăscut, mim, clovn, dansator, povestitor. Gheorghîța era o țigancă placidă, croită din plin, veșnic surâzătoare. Nu mi-aduc aminte s-o fi auzit vreodată vorbind. Cuplu nedespărțit, amândurora mult le plăcea țuica, pe care o căutau peste tot, ca pe-o licoare de leac. Clienții vacanțelor noastre, le treceam pe sub mână porția zilnică, în ciuda maichi-mii, care-i zburătăcea. Parcă-i văd înotând în pas legănat, unul după altul, pe mijlocul șoselei.

Cu Nică eram de-o vârstă. A rămas în sat, s-a-nsurat la 16 ani, a părăsit cușnița, a ajuns negustor, samsar, măcelar, și-a făcut copiii șoferi în București, garajști, proprietari în Mandravela, bișnițari, mari bișnițari, miliardari, barosani. Vizitează casa părintească în *Mercedes*, sponsorizează, au proiecte cu Oțeșanii ...

Dincoace de gard, parcul și vila Căpeților de la o vreme stau pustii trei sferturi din an. Copacii au îmbătrânit, casa se ponosește, aleile s-au îniebat, gardul se clatină. Urmașii, foști profesori, medici, ingineri, de-acum pensionari, se nevoiesc cu pensioarele indexate din când în când de Văcăroiu.

Țuțu, spurcat la o țigărică fină, un whisky, o cafeluță aromată, suferă profund. Bătrânețele avansează, copii nu, alte plăceri au rămas departe; e colateral, nostalgiile nu-l prindesc ... La ce bună moștenirea?... Cui rămâne?... Și, la ora când consemnez povestea, Țuțu e în tratative cu miliardarii. Deocamdată, ceilalți se lasă greu – nu toți fumează *Kent* și bea *Chivas Regal* –, dar tare mi-e teamă că până la urmă proprietatea lui Tata Căpeț face cale-ntoarsă ... Pensionar sârman, te poți lupta cu miliardarii?... Iar miliardarii se-mpiedică de cioturi când își pun ceva în gând?...

Dar noi, ai lui Tata Mărin, de peste Gresarea?... Gresarea e apă mică, o sari cu piciorul ... Gresarea, Luncavățul, Stârmina, Podoasa, Nedeița ... mușcatele, hortensiile, oleandrii ... Sfânta copilărie ...

„Din codru rupi o rămurea,
Ce-i pasă codrului de ea?...”

Sâmbătă 25 februarie 1995

Undeva, în buza Tigheciului, era – și poate mai e și azi – un sat mare românesc, în care, afară de câțiva găgăuzi și câțiva ucraineni, trăiau numai moldoveni, răzeși vechi, plăieși de-ai lui Ștefan Vodă.

Părintele Serghie Curmei era de-acum bătrân. Cu doi ani în urmă își însurase feciorul, îl hirotonise și-l ținea pe lângă el, așteptând să sosească schimbul. Blajin, supus, Neculai învățase seminarul la Edineț și-i era destul. Preoteasă o avea pe Lidia, fată de popă de prin împrejurimi. Casă largă, primitive, acareturi, curele de arătură, vie, pomet, vite, oi, curte cu de toate lighioanele domestice. Rubedenii multe, vecini, nunți, botezuri, aniversări, petreceri ... Popa ciupea onorabil din balalaică, preotesele aveau voce. Iar când se adunau prietenii, ospetele țineau zile și nopți ...

Trecuseră Rusaliile, era în toi secerișul, începea treieratul, se coceau cireșele și perele văratece, se-ntreceau cucii în hucașurile de lângă sat, când, în cea noapte blestemată, a intrat pe sârmele telegrafului vestea că Basarabia a fost cedată. Da, fusese! Europa ardea, rușii cu nemții uneltiseră, Hitler urla, Stalin

pretindea, Consiliul de Coroană al lui Carol al II-lea ridica mâinile. Gheare hrăpărețe rupeau fâșii din trupul însângerat al României.

Și-atunci, părintele Serghie și-a adunat familia. Lipsea un fecior, student la Chișinău.

- „Ce ne facem?... Rămânem?... Plecăm?... Ne căsănesc bolșevicii, ne pun la jug, ne-mprăstie, ne jefuiesc averea, ne pângăresc biserica ...”

- „Plecăm!”

- „Unde?”

- „În țară...”

Au încărcat repede în două căruțe ce-aveau de nevoie și mai de preț, au dat bice și, când se revărsau zorile, erau la Prut.

- „Și-acum, încotro?...”

- „Cât mai înăuntru, cât mai spre Apus!”

Au trecut peste Moldova privind îndărăt cu groază, au înconjurat Bucureștii și au luat calea Piteștilor. Zile și nopți, strecurându-se pe șoselele pline, poposind prin curți și pe lângă garduri, au trecut Dealul Negru și, când au văzut Oltul învolburându-se între maluri – povestea bătrânul:

- „Am zis, aici rămânem! Ne simțeam apărați, nu ne mai temeam! ..”

Au pornit pe sub munte, tot înainte, pe văi de râuri, printre sate la poale de păduri, ca la Tigheci ... Și așa s-a făcut că, într-o zi pe la prânz, s-au oprit la poarta noastră din Oteșani două căruțe prăfuite, cu telegarii obosiți și, de sub coviltire, a coborât întâi un preot, apoi încă unul, apoi un flăcăiaș speriat și, la urmă, două femei, una în vârstă și alta tânără – călători de drum lung, storși de căldură, flămânzi, însetați ...

A sărit taică-meu. Nici n-a-ntrebat cine sunt, de unde vin, ce vor și le-a deschis larg porțile. A ieșit și maică-mea. S-au oprit trecătorii, au apărut vecinii.

- „Cinstiți drept credincioși”, a grăit ca la altar părintele bătrân. „Suntem creștini, români ca dumneavoastră și venim de departe. Ne-a gonit dușmanul de la rosturile noastre. Nu mai avem nici țară, nici casă, nici masă!...” A făcut semnul crucii și-a blagoslovit adunarea. Mai să plângă, taică-meu și-a scos pălăria și, apucând mâna preoțească, a sărutat-o cuviincios.

- „Poftiți, oameni buni! Eu am fost în Basarabia în 1918. Am păzit, pe Nistru, pământul nostru sfânt, să nu-l calce bolșevicii. Și-acum ne blestemă Dumnezeu! Intrați, deshămați caii. Ați fi flămânzi, obosiți...”

(Le zic de la maică-mea, că mai povestitoare ca ea n-am auzit!...)

În casa lui boier Niță au rânduit loc pentru părintele Serghie și preteasa Evdochia. În casa lui Tata-Mare Mărin și-au făcut cuib popa Neculai cu preteasa Lidia și feciorul Alecu, iar cealaltă casă cu bucătăria și-au păstrat-o. Și, deodată, lângă cele două suflete stinghere, oftând de dorul copiilor plecați în lume, s-a umplut curtea ... Caii au găsit grajdurile goale și ieslele primitoare. Taică-meu nu mai avea nici cai, nici boi. Ținea două vaci cu lapte, câteva oi și-un ciopor de capre.

Așa a-nceput conviețuirea pașnică și s-a prelungit șapte ani, până în 1947. Între timp, războiul și-a făcut mendrele. Până-n 1944, când au cotit evenimentele, n-am reușit decât o singură dată să mă aventurez la Oteșani. Eram militar, nu puteam părăsi Bucureștii, mijloacele de circulație deveniseră imposibile. Am plecat într-o dimineață cu Cocișiu¹, care s-a invitat să mă-nsoțească. El s-a putut agăța

¹ Ilarion Cocișiu (1910 – 1952) – folclorist și profesor.

de tren, eu am rămas pe peron. A ajuns singur la Oteșani. Când, după două zile am apărut, am găsit curtea plină. Bâlci de-adevărat!

La poartă m-a luat în primire Alecu. Își făcuse un arc și zbârnâia șipcile de sindrilă pe unde nimerea: în pereți, în geamuri, în găini ... Instalat la umbra pălmarului, părintele Serghie avea musafiri. Conversa cu doi bătrâni scorojiți: „domnul Grigore Nădășel cu soața“, mi i-a recomandat. Era țarcovnicul, băjenit și el odată cu ei, pripășit pe undeva prin apropiere. Popa Neculai spârgea lemne, în fundul curții, maică-mea și cele două preotese roboteau la bucătărie, Cocișiu cășunase cu folklorul pe Veta lui Burdulea. Nu reușea s-o prindă în pâlnia fonografului. Credeam că, în afară de maică-mea și de Cocișiu, nimeni nu mă cunoaște, dar Hector mi se tăvălea la picioare, mârâind.

Am rămas câteva zile. Serile ne înnađeam la vorbă. Bătrânul știa multe și era sfătos. Atunci am aflat lucruri care mă zbărlesc până astăzi: cum îți vine duba noaptea la fereastră, cum te spionează cu nevasta, cu copiii, cu microfonul, cum cumperi grâu ca să dai cota, cum te cartelează, cum îți iau banii, cum te scoate cu placarda, cum te mută din casă și din localitate etcetera etcetera ... Mi se păreau povești de groază. De unde era să-mi închipui că nu după multă vreme o să-ncepem să le trăim aievea ...

Oteșanii erau parohie mare, cu trei biserici în cele trei cătune. În Chilia noastră aveam biserica veche de lemn, în mijlocul satului - „Burta“ - era ctitoria lui boier Niță, în Muret albea biserica nouă, construită la începutul secolului. Pe toate le meșterea popa Stegăruș. Slujea pe rând în fiecare lăcaș, păstora întreaga comună. Mare pramatie era, însă, Sfinția Sa! Lacom, hrăpăreț, zgârcit, cărcotaș, i-aș putea număra încă alte câteva peste păcatele omologate de canoane. A trebuit multă tocmeală până cei doi basarabeni au obținut permisiunea să officieze în biserica de lemn, dar, într-o noapte, o vijelie cumplită a dărâmat-o. Popa Stegăruș a răsuflat ușurat și, în loc să adune bârnele și să le reclădească, le-a lăsat de pripas. În scurtă vreme n-au mai rămas decât temelile. Odată cu ultimele scânduri - pe una citisem scrijelat cu scoaba „1775“ -, au dispărut și crucile de lemn și ulucile din gardul cimitirului. A fost de-ajuns prima dintre cumplitele ierni ale războiului - când și-au tăiat oamenii prunii și merii și nucii -, ca să nu mai rămână așchie din biserica de lemn. Printre morminte pășteau vacile, caprele mezdreau tufele de liliac și iasomie.

Dinspre Moldova veneau flămânzii cu traistele goale, jumătate din Ardeal gema sub ungunii horthiști, foamea și mizeria deveneau stăpâne. Din primul an chiar, familia părintelui Neculai a sporit cu o fetiță. Maica Florica a moșit-o, a nășit-o, i-a transmis numele. În 1942, bătrâna preoteasă a murit de inimă rea. Nu mai mânca, nu mai dormea, voia să plece acasă. Rătăcea singură pe drumeagurile dimprejurul satului, cu o boccea în mână. O aduceau istovită, halucinată, iar dispărea. Înainte de Crăciun au găsit-o aproape înghețată. A murit după o lungă agonie în care vorbea cu morții și cu viii din Basarabia.

Peste un an a murit și părintele Serghie, după ce o săptămână-ntreagă a plâns mut, cu șiroaie de lacrimi. S-a stins ca o lumânare, într-o miercuri după Paști, în odaia cu geamlăc, unde a murit și boier Niță. L-au slujit șapte preoți în odăjdii, după prohoslavnică rânduială de-acasă, și a fost înmormântat în cimitirul din deal, lângă preoteasă. Nu mai avea nimic. Vânduse caii, căruțele, hamurile, toate lucrurile. Singure patrafirul, crucea și molitfelnicul au trecut lui popa Neculai. Molitfelnicul era o cărțuie veche, tocită, cu filele unse, picurate cu ceară, în chirilice rusești, din care se citeau rugăciuni pentru toate trebuințele trupești și sufletești ale enoriașilor. Se

zvonise până, hăt, departe, pe văile dimprejur, despre darul sfințit al popii Neculai de a citi în molitfelnic și mulțime de credincioși implorau ajutorul dumnezeiesc prin el. Vinerea, mai ales, la poarta noastră se strângeau pelerinii, spre ciuda drăcească a popii Stegăruș, care a depus pâra de vrăjitorie, la protopopiat.

Apoi a venit august 1944 și lucrurile s-au încălzit. Deveniți cetățeni sovietici, oaspeții noștri puteau oricând să fie trimiși la vatră. Bietul popă Neculai dormea prin poduri, s-ascundea în pădure, tremura pentru fiecare necunoscut care se oprea în Oțeșani. Taică-meu putea fi implicat. La Primărie și în toate slujbele de stat se-ndesau comuniștii, răsăriți precum ciupercile. Începuse să se vorbească de chiaburi, de colectivizarea agriculturii și naționalizării, se insinuau născocita „luptă de clasă” și „originea nesănătoasă”, se-ncrâncena vânătoarea de „dușmani ai clasei muncitoare”, reacționari, sabotori, trădători. Nomenclatura, cu întreg cortegiul, se instala la putere, consilierii sovietici se infiltrau în toate domeniile vieții sociale, politice, economice, culturale, se înteteau arestările, se organizau lagărele și câmpurile de muncă forțată. De unde erau să știe românii ce li se pregătise la Yalta?... Nedumeriți, priveau în cer și-n pământ, în așteptarea americanilor ...

Popa Neculai lâncezea. Preoteasa-i pregătea o a treia odraslă. Rar mai oficia câte-o molitvă sau era invitat în sobor prin parohiile vecine. Alecu era de-acum băiat mare, termina școala primară, Florica îmbobocea-trandafir. Din toamna lui 1944, am restabilit legăturile cu Oțeșanii. Verile ne ofereau dulci luni de vacanță, între florile grădinilor și prundișurile Luncavățului.

În februarie 1947, România semna tratatul de pace cu Puterile aliate. Diktatul de la Viena era anulat. Ardealul se reîntregea. Și, către toamnă, într-o noapte, pe tăcute, pe neștiute, popa Neculai și întreaga familie au dispărut.

- “Cum adică?”

- “Exact așa: au dispărut fără urmă și dispăruți au rămas până astăzi!”

Taică-meu și maică-mea dormeau în fund, în casa bătrână. Popa și familia locuiau casa dinspre șosea, în față. Ne-a povestit a doua zi Pătru lui Drigă, care i-a transportat cu căruța la gară, la Băbeni, și i-a imbarcat în trenul de Sibiu. Atât! N-au lăsat scris, n-au zis un cuvânt de despărțire, nimic, nimic! Și, de-atunci, tăcere ...

Taică-meu a rămas uluit și nu și-a mai putut reveni până la moarte.

- “De ce? ... De ce, Doamne, de ce? ... Poate-am greșit pe undeva ...

Dumnezeu nu mi-o primește ...”

Maică-mea plângea ori de câte ori și-aducea aminte de Floricuța ei. Nu numai că o moșise, o nășise, îi dăruise numele ... o hrănea, o-mbăia, o pieptăna, o rochița ...

Popa și preoteasa erau mai tineri ca mine, Alecu și Florica se află în plinul vieții... Toți trebuie că se țin pe undeva, dar unde? ... Am auzit că s-ar fi oprit în Ardeal ori în Maramureș, ba chiar că ar fi trecut Prutul ...

Când, după 48 de ani, amintindu-mi, povestesc întâmplarea, bag de seamă că de-atunci nimic altceva peste cele arătate n-am mai aflat. În cimitirul din deal, crucile și mormintele au dispărut demult. Pământul și-a făcut datoria, timpul le-a șters urmele. Peste toate însă, îmi stăruie întrebarea:

“De ce, Doamne, de ce? ...”

“Necuprinse sunt cărările Tale, dar mai neînțelese gândurile oamenilor ...”
(Dacă aflați ceva, cumva, comunicați-mi și mie: mai adaug o filă, două, trei ...)

text stabilit și note de ILINCA DUMITRESCU